

УДК 811.161.2:81'373.46

DOI: 10.32342/2523-4463-2019-2-18-21

Л.М. ТОМІЛЕНКО,
*кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу лінгвістики
Українського мовно-інформаційного фонду НАН України (м. Київ)*

РЕЛІГІЙНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРЕКЛАДНІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ 1918–1933 РОКІВ (на прикладі іменників)

У статті розглянуто іменникову релігійну лексику, зафіксовану в російсько-українських перекладних словниках 1918–1933 рр. («Словник московсько-український» (1918) В. Дубровського, «Російсько-український словник» (1918) С. Іваницького та Ф. Шумлянського, «Російсько-український словник» (1924–1933) за ред. А. Кримського та С. Єфремова). Усі названі лексикографічні праці за часів незалежності було перевидано й оцифровано. З'явилося також чимало лінгвістичних розвідок, присвячених так званим репресованим словникам. Хоча комплексного аналізу лексики, зафіксованої в російсько-українських джерелах початку ХХ ст., ще не було зроблено.

Невід'ємною частиною реєстрів загальномовних словників є лексика релігійної царини. Попри кардинальні зміни в житті країни, спричинені революційними подіями, російсько-українські перекладні джерела 1918–1933 рр. ще фіксують у своїх реєстрах суттєву кількість такої лексики. Загалом у трьох згаданих словниках нараховується майже півтори тисячі слів-іменників на позначення релігійних найменувань. Переважна їх частина добре відома дотепер. Однак наявні й лексеми, відсутні в сучасній мовній практиці й словниках української мови післяреволюційної доби. Найбільше відмінних назв міститься в «Російсько-українському словнику» за ред. А. Кримського та С. Єфремова.

Ключові слова: релігійна лексика, іменники, російсько-український перекладний словник, загальномовний словник.

В статье рассмотрена религиозная лексика (имена существительные), зафиксированная в «Словаре московско-украинском» (1918) В. Дубровского, «Русско-украинском словаре» (1918) С. Иваницкого и Ф. Шумлянского, «Русско-украинском словаре» (1924–1933) под ред. А. Крымского и С. Ефремова. Проведен ее комплексный анализ. В частности, выделены основные тематические группы сакральных лексем, отобраны и исследованы единицы, отсутствующие в новых общезыковых словарях. Выполнен сравнительный анализ с наименованиями, представленными в современных источниках.

Ключевые слова: религиозная лексика, имена существительные, русско-украинский переводной словарь, общезыковой словарь.

Віра й релігія – невід'ємні складники людського суспільства від самого початку його зародження. І політеїзм, і монотеїзм ґрунтуються на вірі людини в надприродні, вищі сили. З розвитком релігійних знань, напрямів, течій і т. ін. формується й лексикон цієї сфери життя. З'являються наукові розвідки, різноманітні довідники, енциклопедії, словники тощо, присвячені вивченню й унормуванню одиниць релігійної царини. Починаючи з 90-х років, відроджується інтерес до релігійної лексики серед українських науковців, зокрема й мовознавців. Питання історичного розвитку одиниць релігійної царини висвітлюють дослідження В. Німчука, Н. Пуряєвої, Ю. Осінчука та ін. У художніх творах сакральні лексеми досліджували Н. Піддубна, Ю. Браїлко, Д. Гурська, О. Ципердюк та багато ін.

«Оскільки релігійна лексика – один із найдавніших невід’ємних складників лексико-семантичної системи української мови, що розвивається за загальними законами й тенденціями, її вивчення уможливує розкриття важливих механізмів вербалізації релігійної картини світу українців, їхньої ментальності», – зазначає Н. Піддубна [6, с. 130].

Великі тлумачні й перекладні словники різних часових періодів, що вміщують переважну кількість слів загального вжитку, найпоширенішу галузеву, діалектну, професійну тощо лексику, фіксують у своїх реєстрах і значну частину одиниць релігійної царини. Особливості подання й опрацювання релігійної лексики в лексикографічних джерелах описано в розвідках Н. Піддубної (на матеріалі переважно тлумачних словників різних часових періодів) [1], А. Ковтун (у сучасній українській мові) [2], О. Ковтунець (на матеріалі сучасних тлумачних словників) [3], О. Мирончука (на матеріалі «Словника української мови» в 11 томах [4], І. Ренчки (на матеріалі сучасних тлумачних і перекладних словників та «Словника української мови» в 11 томах) [5] та ін.

У цій статті розглянемо особливості представлення сакральних лексем (українських реєстрових частин) у трьох відомих російсько-українських перекладних джерелах початку ХХ ст.: «Словнику московсько-українському» (1918 р.) В. Дубровського (далі – СМУ), «Російсько-українському словнику» у 2 томах (1918 р.) С. Іваницького та Ф. Шумлянського (далі – РУС-18) й «Російсько-українському словнику» в 4 томах (1924–1933 рр.) за редакцією А. Кримського і С. Єфремова (далі – РУС-24–33), четвертий том якого, на жаль, не знайдено дотепер. Для порівняння в разі потреби залучатимемо й «Словарь української мови» в 4 томах (1907–1909 рр.) Б. Грінченка.

Усі названі словники за часів незалежності було оцифровано й перевидано, що свідчить про значний інтерес сучасників до лексикографічної спадщини минулого (зокрема до заборононених або мало згадуваних у радянські часи праць). Останніми роками з’явилося також чимало лінгвістичних розвідок, присвячених «репресованим» словникам. Однак комплексного аналізу лексики, зафіксованої в них, ще не було зроблено.

Завдяки електронним лексикографічним системам, створеним на основі оцифрованих копій згаданих вище словників початку ХХ ст., отримано весь реєстр українських слів. Опис будови й функціоналу цих систем міститься в уже раніше опублікованих статтях у співавторстві з О. Рабульцем. Додатково створено іменникову базу реєстрів, що має широкі можливості (рис. 1). Вона, зокрема, дозволяє дібрати: 1) усі реєстрові іменники трьох словників (СМУ, РУС-18, РУС-24–33) + реєстр «Словаря української мови» Б. Грінченка; 2) перетини реєстрів усіх словників; 3) спільну іменникову лексику трьох або двох словників; 4) лексику, яка міститься лише у якомусь одному джерелі; 5) слова за морфемами тощо.

Саме за допомогою іменникової бази реєстрів було дібрано всю релігійну лексику для цього дослідження. На рис.1. можна побачити фрагмент вибірки «Перетин реєстрів» (4). Перша колонка – усі іменники, що містяться в РУС-24–33 (InKE), друга – у СМУ (InDubr), третя – у РУС-18 (InlvSh), четверта – весь реєстр «Словаря української мови» Б. Грінченка (InHrinch).

Отже, **мета статті** – дослідити особливості подання іменникової релігійної лексики в російсько-українських перекладних словниках початку ХХ ст. Поставлена мета передбачає розв’язання таких основних завдань: підрахувати кількість слів-іменників на позначення релігійних понять в аналізованих джерелах; виділити основні тематичні групи релігійної лексики; порівняти дібрані одиниці з тими, що містяться в сучасних словниках.

Попри кардинальні зміни в житті країни, спричинені революційними подіями, переходом до абсолютно нового – радянського – життя перекладні російсько-українські словники 1918–1933 рр. ще фіксують у своїх реєстрах суттєву кількість релігійної лексики. Загалом у трьох словниках (СМУ, РУС-18 і РУС-24–33) нараховується майже півтори тисячі слів-іменників на позначення понять релігійної царини. Як різні за обсягом і часом укладання вони містять у своєму складі неоднакову кількість слів. За нашими підрахунками, разом у всіх джерелах нараховується майже 200 спільних іменників – релігійних найменувань. У СМУ і РУС-18 (без РУС-24–33) – приблизно 12 одиниць, у СМУ і РУС-24–33 (без РУС-18) – понад 50 назв, а в РУС-18 і РУС-24–33 (без СМУ) – більше 150 найменувань. Є також релігійні назви, що містяться лише в якомусь одному зі словників. Найбільше унікальної лексики містить РУС-24–33 – приблизно 700 одиниць. Значно менше РУС-18 – понад 150 іменників. Незначну кількість (не більше 50) відмінних назв зафіксовано в СМУ.

word	InKE	InDubr	InlvSh	InHrinch
вважання	+	-	-	-
вваління	+	-	-	-
Введення	+	-	+	-
ввезення	+	-	-	-
ввергання	+	-	-	-
ввертання	+	-	-	-
ввертіння	+	-	-	-
ввивання	-	-	+	-
ввижання	-	+	-	-
ввід	+	-	+	-
ввіз	-	-	+	-
ввірчування	+	-	-	-
ввіткнуття	+	-	-	-
ввічливість	+	+	+	-
вводи́ни	+	+	+	-
ввозіння	+	-	-	-
вволікання	+	-	-	-
ввоління	+	-	-	-
вволювання	+	-	-	-
вволяння	+	-	-	-
вгадливість	-	-	+	-
вгадування	-	-	+	-
вгамова	-	+	-	-

Рис. 1. Іменникова база реєстрів. Вибірка «Перетин реєстрів (4)»

Зауважимо, що добір спільної релігійної лексики в словниках виявився досить непростим завданням, оскільки чимало назв мають різне написання. Пор.: *анактема* (усі словники) і *анатема* (СМУ, РУС-24–33); *архирей* (СМУ, РУС-18), *архиерей* (РУС-18) і *архирей* (РУС-24–33); *безгрішшя* (СМУ, РУС-24–33), *безгрішша* (РУС-18); *біскуп* (РУС-18, РУС-24–33) і *бискуп* (СМУ); *идол* (РУС-18, РУС-24–33), *иділ* (РУС-18) й *ідол* (РУС-24–33); *єрарх*, *єрей* (РУС-18) та *ієрарх*, *ієрей* (РУС-24–33); *монах* (РУС-18, РУС-24–33) і *манах* (РУС-24–33); *причасник* / *причасниця* (РУС-18, РУС-24–33) і *причастник* / *причастниця* (СМУ); *священик* (СМУ, РУС-24–33) і *с(ь)в'ященик* (РУС-18) і т. ін.

Трапляються навіть різнобій в написанні того самого слова в різних словникових статтях однієї лексикографічної праці. Наприклад: *Пречисник* у статті «праздникъ і *Пречис(т)ник* у статті «нерукотворённный, нерукотворный» (РУС-18), *псалмист* у статті «псалмопевец» і *псальміст* у статті «песнопевец» (РУС-24–33). Крім цього, не потрібно забувати, що четвертий том РУС-24–33, який міг би також містити якусь частину спільних одиниць, утрачено.

На відміну від багатьох інших груп лексики, переважна частина релігійних назв, зафіксованих у досліджуваних словниках, добре відома дотепер. Імовірно, тому що за радянських часів їх практично не замінювали іншими відповідниками. Релігійні лексеми або не вводили до реєстрів, або ж вибірково подавали з обмежувальними ремарками й заідеологізованими (атеїстичними) дефініціями в тлумачних словниках (прикладом може бути академічний «Словник української мови» в 11 томах), оскільки «однією з передумов поступу радянського суспільства до комуністичного майбутнього було викорінення релігійних вірувань із свідомості мас» [5 с. 147]. До того ж це був лише початок радянської епохи. Крім названих причин, за спостереженням Н. Піддубної, традиційно релігійну лексику вважають однією з найстабільніших, а релігійний стиль одним із найконсервативніших у плані змін і взаємодії з іншими стилями [6, с. 135].

Отже, більшість уживаних і нині іменників, частина яких має незначні відмінності в написанні, входить до таких кількісно найширших тематичних груп:

- 1) назви на позначення осіб. У цій групі можна виділити кілька підгруп:

– найменування священнослужителів відповідно до їхніх посад, звань і т. ін.: *владика*¹, *настоятель*, *патріярх* (*патріярха*) і *патріарх* (РУС-18), *протодиякон*, *протоєрей* і *протоієрей* (РУС-24–33), *чернець* / *черниця* тощо;

– назви людей як сповідувачів якоїсь віри: *буддист* і *буддїєць* (РУС-24–33), *католик* (РУС-18, РУС-24–33) і *кателик* (СМУ, вульг. РУС-24–33), *католичка* (РУС-18, РУС-24–33) і *кателичка* (СМУ, вульг. РУС-24–33), *лютеранин* (РУС-18, РУС-24–33) / *лютеранка* (РУС-24–33), *одновірець*, *християнин* (РУС-18) / *християнка* (РУС-18) тощо;

– найменування людей, які дотримуються встановлених релігійних догм, правил і т. ін.: *говільник* / *говільниця*, *покутник* / *покутниця*, *праведник* / *праведниця*, *прочанин* / *прочанка*, *сповідник*, *старовір* / *старовірка* (СМУ, РУС-18) тощо;

– назви атеїстів і грішних, нечестивих осіб: *атеїст* (РУС-18, РУС-24–33), *безбожник* / *безбожниця* (РУС-24–33), *безвірник* / *безвірниця* (РУС-24–33), *віровідступник* / *віровідступниця* (РУС-24–33), *грішник* / *грішниця* тощо.

2) назви сакральних, церковних предметів: *божник* (*божниця*), *кадило*, *панікадило* (РУС-24–33), *плащаниця*, *трикирій* (РУС-18) і т. ін.;

3) назви богослужбових книг: *Біблія* (РУС-18, РУС-24–33), *Коран* (РУС-24–33), *молитвослов* (РУС-24–33), *молитовник*, *псалтир* та ін.;

4) назви релігійних свят: *Благовіщення*, *Богоявлення* (РУС-18), *Введення* (*Уведення*), *Великдень*, *Пантелеймона* (РУС-18), *Петра* (РУС-24–33), *Стрітєння* (РУС-18) тощо;

5) назви церковних обрядів, таїнств, дій: *миропомазання* (РУС-18, РУС-24–33), *постриг*, *сповідь*, *хрестини*, *хрещення* та ін.;

6) назви вищих істот: *Бог*, *богиня*, *Господь*, *янгол* і *ангел* (РУС-24–33); а також різні найменування Ісуса Христа: *Спас* (РУС-18, РУС-24–33), *Спаситель* (РУС-18, РУС-24–33), *Христос* (РУС-18);

7) назви релігійних споруд: *дзвіниця*, *каплиця*, *монастир(ь)*, *синагога* (СМУ) і *синагога* (РУС-18), *церква* тощо;

8) назви одягу священнослужителів: *камилавка* (РУС-24–33) і *комилавка* (РУС-18), *підкапок*, *підрясник* та ін.;

9) назви релігійних напрямів, течій, учень, вірувань і т. ін.: *буддизм* (РУС-24–33), *гомїлетика* (РУС-24–33), *друїдизм* (РУС-24–33), *іслам* (РУС-24–33) й *іслам* (РУС-18), *ісламізм* (РУС-24–33), *кальвінізм* (РУС-24–33), *католицтво* (РУС-18, РУС-24–33) і *кателицтво* (СМУ) тощо;

10) назви місць перебування душ померлих: *геєна* (РУС-18, РУС-24–33), *пекло*, *рай*, *тартар* (РУС-18), *чистилище* (РУС-18).

Отже, значна кількість релігійної лексики, що міститься в перекладних словниках початку ХХ ст. (як спільної, так і відмінної), відома дотепер і є в реєстрах сучасних загальнономовних словників. Деякі слова відрізняються лише написанням. Однак наявні й лексеми, відсутні в сучасній мовній практиці й лексикографічних працях української мови післяреволюційної доби. Здебільшого вони, як зазначалося вище, містяться в РУС-24–33. І хоча згідно з дослідженням Ю. Поздрань джерела релігійного змісту займають у РУС-24–33 всього лише 0,83 % [7, с. 55], загалом у ньому нараховується не менше тисячі сакральних одиниць (і це тільки іменники).

Особливо цікавими для наукового вивчення є українські реєстрові слова (маловідомі, рідковживані, невідомі), не зафіксовані в сучасних словниках. Тому зупинимось на них докладніше. Перед описом доречно зауважити, що для порівняння не беремо до уваги наявність слова в так званому клоні – лексикографічній праці, розміщеній в Інтернет-мережі, яка повністю або значною мірою відтворює реєстр словників початку ХХ ст.

Згідно з проаналізованим матеріалом, у досліджуваних лексиконах зафіксовано чимало пов'язаних із вірою абстрактних іменників (переважно складних найменувань-комполітивів) на -ств(о), що в сучасних лексикографічних джерелах мають інші відповідники або відсутні взагалі. Наприклад, у всіх працях наявне слово *маловірство* (у сучасних словниках – *маловір'я*). Хоча названий іменник не введено до реєстрів нових загальнономовних словників, проте є чимало контекстів у релігійних джерелах і художніх творах, які підтверджують його використання донині. Як синонім у цьому значенні подано слово

¹ Назви, які зафіксовано в усіх аналізованих словниках, подаємо без зазначення джерел.

недовірство (СМУ і РУС-24–33), що вже є менш уживаним. У трьох розглянутих словниках також наявне маловідоме й малопоширене слово *правовірство*. Лише в РУС-24–33 є й його сучасний відповідник *правовірність*.

В аналізованих джерелах трапляється й іменникова лексика, що означає поклоніння кому-, чому-небудь, ушанування чогось. Подібні слова тепер теж мають інші відповідники або вживаним є лише якийсь один із синонімічних варіантів. Скажімо, досить поширеними в розглянутому матеріалі є складні іменники з другою частиною *-хвальство* (замість *-поклонство*).

Відома лексема *вогнепоклонство* в РУС-18 має відповідник *вогнехвальство* (РУС-24–33 – *огнехвальство*). Цікаво, що на позначення особи, яка поклоняється вогню, у РУС-18 подано два відповідники – *вогнехвалець* і *вогнепоклонник*, у РУС-24–33 – *огнепоклонець* й *огнехвалець*. А ось СМУ фіксує лише один відповідник – *вогнехвалець*. Іменник *вогнехвальство* тут узагалі відсутній.

Сучасні назви *ідолопоклонство* (*идолопоклонство* – РУС-18) й *ідоловірство* (РУС-24–33) в аналізованих словниках мають ще й такі невідомі еквіваленти: *боввохвальство* (СМУ, РУС-18), (*уст.*) *болвохвальство* (РУС-24–33), *ідольство* (РУС-24–33) і *идольство* (РУС-18), *ідолянство* (РУС-24–33), *ідолохвальство* (РУС-24–33).

В усіх працях зафіксовано не поширені нині й відсутні в сучасних джерелах синонімічні назви до відомих іменників *іконоборець*, *іконоборство* (ці слова є і в РУС-24–33) – *образоборець*, *образоборство*.

Крім розглянутих (переважно складних) абстрактних назв на **-ств(о)**, у РУС-24–33 подано й прості іменники, яких немає в реєстрах сучасних словників. Вони майже не трапляються і в текстах новітнього періоду: *дервішівство* (від *дервіш*), *імамство* (від *імам*), *кальвінство* (як синонім до *кальвінізм*), *мохамеданство* (як синонім до *іслам*, *мусульманство*).

Варто зауважити, що для лексики релігійної царини (як і інших галузей) у РУС-24–33 характерне розрізнення за значенням іменників на **-ств(о)** і **-нн(я)**. Наприклад: *капелянство* (на позначення звання капелана) і *капелянування* (виконання обов'язків капелана). Так само загальновідоме слово *митрополитство* в РУС-24–33 вживається лише зі значенням «сан митрополита», перебування ж у цьому сані має не фіксований зараз відповідник *митрополитування*. Подібно лексикографовано лексеми *настоятельство* і *настоятельство* та ін. Однак іменники *пастирство* (*пастикування*), *пасторство* (*пасторування*) подано без поділу на значення (в одній статті).

Незважаючи на превалювання абстрактних іменників, трапляються в досліджуваному матеріалі й конкретні назви, невідомі чи рідковживані нині. Наприклад, російське слово «поручь (поручи)», що вживається на позначення наукавників у священника, в усіх словниках початку ХХ ст. перекладено як *нараквиця* (*нараквиці*). Натомість сучасні словники, а також СУМ-11 фіксують спільну з російською назву – *поручі*.

У всіх трьох словниках зафіксовано добре відомі дотепер найменування представників однієї з християнських течій (католицизму) – *католик* (*кателик*) і *католичка* (*кателичка*). На позначення ж православних вірян лише в РУС-24–33 подано іменник *православник* (і тільки ч. р.), який міститься й у «Словарі української мови» Б. Грінченка. У РУС-18 російське слово «православный» перекладено як *православний*, *благочестивий*, *правоздатний*. А ось СМУ подає тільки один відповідник – *благочестивий*. У РУС-24–33 це слово вже марковане як застаріле.

В аналізованих працях спостерігається різнобій і в написанні складних слів із першими частинами *пів-*, *багато-* (які закріпилися в українській мові) та *полу-*, *много-* (що є характерними для російської мови). Пор.: *півбог* (СМУ, РУС-24–33) і *полубог* (СМУ), *багатобожжя*, *багатобожник* (РУС-24–33) і *многобожжя* (РУС-18), *многобожжя* (СМУ), *многобожник* (РУС-18). На сучасному етапі складник *много-* (як варіант *багато-*) залишається досить уживаним у математичній термінології.

Упадає в око велика кількість складних слів у РУС-24–33 з першою частиною *бого-*, що відсутні у двох інших словниках. Більшість із них не потрапила й до реєстрів сучасних загальнономовних лексикографічних праць. Однак чимало одиниць можемо побачити в релігійних текстах: *богоборник* (є і сучасний відповідник *богоборець*), *боговгодник* / *боговгодниця*, *боговидець*, *богоглаголання* (і *богоповідання*), *богодавець*, *богознавство*, *боголюб* (і *боголюбець*), *боголюбство*, *богомілка*, *богомудрість*, *богоненавидник*, *богонос* (і *богоносець*), *богопізнання*, *богопошана*, *богоприїмець* (*богоприїмник*), *богословія* (і *богослів'я*),

богохвалець, богохваління, богохваля, богохула (і богохульба, богозневага), богошановник / богошановниця, богошанування, богоява.

У цьому ж словнику міститься чимало складних слів із першою частиною *іконо-* (переважно на позначення осіб), серед яких є й відсутні в сучасних джерелах: *іконолюб (іконолюбєць), ікононосець, іконописниця, іконопоклонець (іконохвалець), іконопоклонка (іконохвальниця), іконо(по)шановник / іконо(по)шановниця* тощо; *лже-*: *лжевіра (лжевірство, лжевір'я), лжевірець, лжеєпископ, лжемесія (лжехрист)* та ін.

У РУС-24–33 зафіксовано також низку складних слів із препозитивною частиною *перво-*, що сьогодні вживається паралельно з *першо-* (а в деяких випадках витісняється нею): *первомученик / первомучениця, первосвятитель, первосвятительство, первосвященник, первосвященство*. Подано в реєстрі й рідкісні тепер іменники *первомолитва, первомоління*.

Отже, релігійні лексеми посідають помітне місце в російсько-українських перекладних словниках початку ХХ ст. Переважна їх частина зафіксована в сучасних загальномовних лексикографічних працях, добре відома й уживана дотепер. Однак є низка слів, які вийшли з ужитку, мають інші словотвірні афікси, правописні відмінності тощо. Подано й чимало іменників-комполітів, що залишилися поза реєстрами лексикографічних джерел новітнього періоду. У перспективі плануємо дослідити решту галузевої й загальноживаної іменникової лексики в розглянутих словниках і порівняти її із сучасними відповідниками.

Список використаної літератури

1. Піддубна Н.В. Репрезентація релігійної лексики в українських лексикографічних джерелах / Н.В. Піддубна // Слово и словарь = Vocabulum et vocabularium: сб. науч. материалов / под ред. И.Л. Копылова. – Минск: Четыре четверти, 2017. – С. 244–249.

2. Ковтун А.А. Лексикографічне опрацювання церковно-релігійної лексики в сучасній українській мові / А.А. Ковтун // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – 2014. – Вип. 4 (76). – С. 191–199.

3. Ковтунець О.С. Прийоми лексикографічної актуалізації релігійної лексики / О.С. Ковтунець // Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс. – 2016. – Вип. 769. – С. 3–7.

4. Мирончук О. Відображення назв чинів святості в «Словнику української мови» в 11 томах / О. Мирончук // Лексикографічний бюлетень. – 2009. – Вип. 18. – С. 158–168.

5. Ренчка І.Є. Семантичні та оцінні модифікації тлумаченні релігійної лексики в сучасних словниках української мови / І.Є. Ренчка // Мова: класичне – модерне – постмодерне. – 2016. – Вип. 2. – С. 145–162.

6. Піддубна Н.В. Динамічні явища у складі релігійної лексики кінця ХХ – поч. ХХІ ст. / Н.В. Піддубна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – 2017. – № 11. – Вип. 23 (2). – С. 129–138.

7. Поздрань Ю. Джерела «Російсько-українського словника» за редакцією А.Ю. Кримського, С.О. Єфремова у контексті його дескриптивності / Ю. Поздрань // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – 2015. – Вип. 24. – С. 50–57.